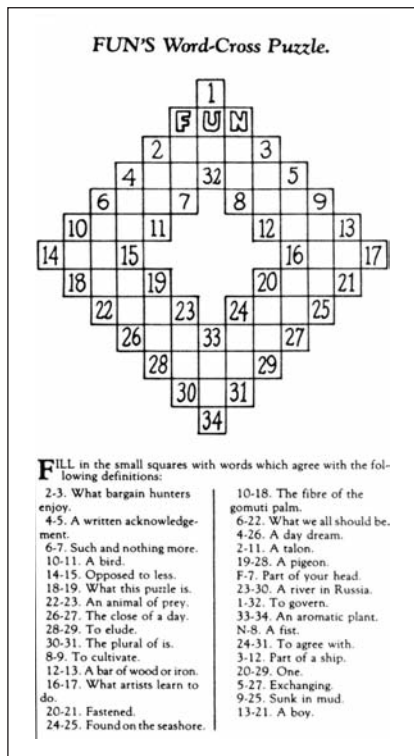

Mende bat hitzak gurutzatzen

NEW YORK, 1913KO ABENDUAREN 21A. Arthur Wynne izeneko kazetari ingelesak *Word-cross* izeneko joko berria argitaratu zuen *New York World* egunkarian. Wynnek berak aitortu zuenez, aitona txikitik erakutsitako “lauki magikoak” izeneko jokoan oinarritu zen denbora-pasa berria asmatzeko. Gainera, lehenago ere antzeko jokoak argitaratu ziren. *St. Nicholas* haurrentzako aldizkariak hitzak laukietan idazteko jokoak argitaratu zituen 1873an. Eta 1890ean, *Il Secolo Illustrato della Domenica* aldizkariarentzat Giuseppe Airoidik *Per Passare il Tempo* jokoak prestatu zuen: lehenengo, hitz-jokoak definizio bertikalak eta horizontalak elkarrekin gurutzatzen zituen. Baina joko sinple eta mugatua zen, lau hitz bertikal zituen eta beste lau horizontal, eta jakina, hitz guztiak luzera berekoak ziren, lau letrakoak.

Wynnek, 1913ko Santo Tomas egunean, jokoaren arrakastan funtsezko eragina izango zuen elementua erantsi zuen: hitzak bereizten zituzten

hutsuneak. Lauki hutsei esker edozein luzerako hitzak sar zitezkeen, eta jokoak nahi adina zabaldu.

Baita ederki zabaldu ere. *New York World* Wynnen hitz gurutzatuak aste-oro argitaratzen hasi zen, eta beste egunkari batzuek bide hari heldu zioten urte gutxian. *Boston Globe*, esaterako, 1917an hasi zen irakurleei hitz gurutzatuak eskaintzen. Baina fenomenoak 1920ko hamarkadan egin zuen eztanda. 1921ean New Yorkeko Liburutegi Publikoko arduradunak kexu ziren “hitz gurutzatuen eroaldiak liburutegiak jo” zituelako. Haien esanetan, moda berriaren zaleek liburutegiko hiztegi eta entziklopediak monopolizatu eta liburuen “egiazko” erabiltzaileak uxatzen zituzten.

1924an Simon and Schuster argitaletxeak lehen hitz gurutzatu liburua argitaratu zuen. Sukarra areagotu egin zen. Paradoxikoki, gaur egun hitz gurutzatuengatik ospetsua den *The New York Times* jokoaren aurkako gurutzadaren lehen lerroan zegoen. 1924an bertan, jarduerak “garapen mentalean inolako eraginik ez” zuela zioen egunkariak. Hurrengo urtean zera adierazi zuen: “Zorionez, hitz gurutzatuak onuragarriak ala kaltegarriak direneko galderak ez du erantzunik behar. Eroaldia azkar itzaltzen ari da, eta hilabete gutxian erabat ahaztuta egongo da”. Hilabete gutxi horiek joan ziren, baita urteak ere, eta 1929an moda erabat desagertu zela argitaratu arren, Wynneren jokoak aurrera egin zuen. *The New York Times* en setakeriak 1942ra arte iraun zuen. Orduan hasi ziren oraindik munduko hitz gurutzatu prestigiodunenetakoak —eta zailenetakoak— direnak argitaratzen.

Ordurako Robert Stilgenbauer hasia zen inoizko hitz gurutzatu zabalena prestatzen. Hamar urteko lana 1949an argitaratu zuen, eta 125.000 kopia saldu zituen. 3.185 definizio bertikal eta beste 3.149 horizontal ditu, eta gaur arte ez du inork osatu. ■

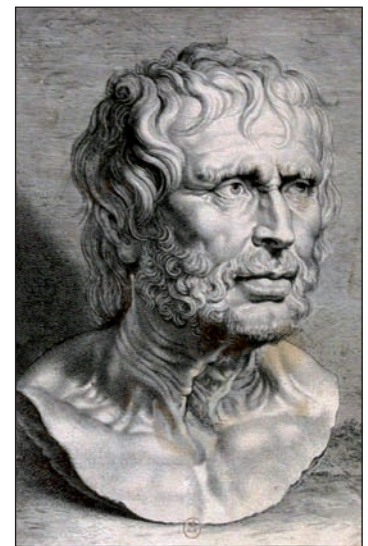

Arrastoak Erromatar senatua esklaboen eskubideen alde?

SENEKAK K.o. 55. urte inguruan *De Clementia* lanean jaso zuenez, behin, Erromako senatuan, esklaboen janzkerari buruzko eztabaida izan zen. Senatari batek proposatu zuen esklaboek jantzi bereziak eramatea, begi hutsez herritar askeengandik bereizi ahal izateko.

Gainerako senatariek proposamena baztertzea erabaki zuten, baina ez neurria diskriminatzailea iruditu zitzaielako. Senekaren hitzetan, “berhala garbi ikusi zen esklaboak zenbat ginen zenbatzen hasteak ekarriko zukeen arriskua”.

Hau da, batzuk eta besteak itxuragatik erraz bereizi bazi- tezkeen, esklaboak berhala konturatu ziren libreak baino askoz gehiago zirela, eta, beraz, matxinatzeko arriskua —eta erreboltak arrakasta izate-koa— areagotuko zatekeen. ■

PETER PAUL RUBENS

Senekak (K.a. 4-K.o. 65) jaso zuen esklaboen janzkerari buruzko eztabaida laburraren berri.